

העסק בשליטה: ההבנה המהפכנית שמקנה יציבות וביטחון

ביום שני השבוע, כג טבת וערב כד טבת, אציין את יום היארצייט של אבי, הרב מרדכי שמואל אשכנזי ע"ה. אחד העסקנים החשובים בכפר חב"ד שעבד עם אבי בצורה צמודה, סיפר לי: "עבדנו נהדר ביחד, כי היה לנו סיכום: אני מבצע את מה שהוא קובע, אבל הוא לא מפתיע אותי. הוא לא משאיר לי גלגול את ההחלטות שלו מהעיתון, אלא אנו יושבים מראש והוא משתף במה שעומד לקרות".

המשפט הזה – "הוא לא מפתיע אותי עם מה שעומד לקרות" – הוא הצורך הכי עמוק שלנו. בעומק העומקים, מה שהכי מפחיד הוא אובדן השליטה על החיים. לפגוש אירועים גדולים שלא נדע להתמודד איתם ויחליקו אותנו למקומות שאנו לא יודעים להיות בהם. כשאנו פוגשים קושי חלילה שמשבש את החיים, כמו בעיית פרנסה או בריאות ח"ו, יותר ממה שמפחיד האתגר עצמו, מלחיצה החרדה העמומה שהחיים ברחו לנו מהידיים ומי יודע מה התהיה הסערה הבאה?

הפסיכולוג היהודי האמריקאי "אברהם מסלאו", פרסם לפני כשישים שנה את "תיאוריית הצרכים" הידועה שלו. הוא חקר מה אנשים צריכים? מה בעצם הדחפים המניעים אותנו? התיאוריה שלו קובעת כי כל יצור אנושי זקוק לכמה צרכים בסיסיים והם מסודרים בפירמידה מלמטה למעלה. הצורך התחתון הוא החשוב ביותר וכאשר משיגים אותו, פונים לטפל בצורך הבא.

בתחתית הפירמידה שוכב הצורך הפיזי: אוכל, שינה ותנאי אקלים נוחים. מעליהם שוכב הצורך בביטחון ושליטה, שכולל סידורי בריאות, תעסוקה, רכוש ויחסי הגנה בטוחים עם הסביבה. אם הצורך הראשון עוסק בקיום, השני עוסק בלהבטיח את הקיום ולוודא שלא נופתע בחיים. הצרכים הבאים במעלה הפירמידה הם שייכות – משפחה וחברות, הערכה מהסביבה, ומימוש עצמי.

ובעוד שהצורך הראשון – מזון ושינה – הוא בדרך כלל מסודר בימינו, הצורך השני הוא זה שמטריד בעיקר: איך להשיג שליטה? כיצד נבטיח שהחיים יאפשרו להגשים את עצמנו בלי הפתעות? מהבוקר עד הערב, אנו רודפים אחרי אמצעי ביטחון: בודקים את חשבון הבנק, מודדים לחץ דם, מוודאים שהילדים בסדר, גוללים את דף הפייסבוק כדי לוודא שאנו עדיין פופולאריים. מנהיגי מדינות מארגנים מופעי ראווה צבאיים, כדי לוודא שהם בעלי משמעות וכיוצא בזה (ראו הארה בהערה¹).

ולמען, האמת, מסלאו צדק גם בראייה תורנית. אפשר להביא ראיה חזקה לתיאוריה שלו. כשאנו בוחנים מה גורם לתחושת "עצב" אצל הגורמים הפועלים בספר בראשית, מגלים תופעה מדהימה. זה תמיד קורה באותו הקשר: אובדן שליטה על החיים והתקטנות עצמית. המילה הקשה "עצב", שמבטאת חידלון, דכדוך, ריקנות ונואשות, מופיעה בספר בראשית ארבע פעמים:

בראשית ג, טז: אל האשה אמר הרבה ארבה עצבונך והרנך בעצב תלדי בנים. **בראשית ו, ו:** וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ ויתעצב אל לבו. **בראשית לד, ז:** ובני יעקב באו מן השדה כשמעם ויתעצבו האנשים. **בראשית מה, ה:** ועתה אל תעצבו ואל יחר בעיניכם כי מכרתם אתי הנה.

אבל מה משותף בין ארבע האירועים הכל כך שונים הללו – לידת ילדים, עצב האלוקים על התמוטטות רוח האדם, חטיפת דינה, והתגלות יוסף לעיני האחים? **איבוד האוטונומיה והשליטה.** נתחיל עם עצב הלידה: לכאורה מה שייכות הביטוי "עצבונך... בעצב" לגבי לידה? הרי בלידה יש הכל חוץ מעצב? הלידה כרוכה בסערה, כאב, מצוקה, צעקה, אבל לא "עצב" שמבטא את ההיפך: חידלון ומניעה? היה צריך להיות כתוב 'בצער' או 'בכאב תלדי בנים'?

רש"ר הירש כתב יסוד חשוב: הכוונה היא לעצב שאחרי הלידה. ההבנה שנחתת אצל האימא ברגע ששומעת את הצרחת הראשונה של התינוק: מה שהיה הוא לא מה שיהיה. אני מעניקה את החליל

¹ המילה "דאגה" מורכבת מארבע אותיות רצופות – א, ג, ד, ה, ורק האות ב חסרה. שכן הדאגה נובעת מהעדרה של האות ב' – "ביטחון". כל דאגה מונעת בבסיסה מערעור תחושת היציבות והעמידות.

שירקיד את חיי לפעוט בן יום... עצב הלידה הוא איבוד השליטה וההקטנה העצמית, כתוצאה מהוויתור הזמני על החירות והתוכנית לקריירה מוצלחת.

להבדיל, גם העצב של הקב"ה ממעשי האדם, "ויתעצב אל לבו", נבע כביכול מההכרה שהעולם לא הולך לאן שהוא תכנן. הפרויקט נכשל והאדם בחיר הבריאה איבד את הכיוון. כך להבדיל, בני יעקב התעצבו אל ליבם ממעשה דינה, שכן הבינו בזעם שאיבדו את הביטחון בארצם החדשה. וכך בוודאי עצבונם של אחי יוסף, שנבעתו לגלות שחייהם הפכו להיות תלויים בחסדו של אותו אח, שהושלך לבור נחשים ועקרבים לפני 22 שנה.

כיון שכן, אנו רוצים לחקור לעומק את משענת הביטחון היהודית: במה יהודים נתמכים? מהו הגורם האחד והיחיד שמעניק יציבות ושליטה בחיים?

אנו רוצים לדבר על הבנה מהפכנית שמשנה את החיים: העסק בשליטה. האמת היא ששום אירוע בעולם אינו מתרחש מעצמו. אין שום סיבה ותוצאה שפועלים מצד עצמם ומכריחים האחד את השני באופן טבעי. אין שום כללים קבועים שמזינים את עצמם. מאחורי כל כלל עומדת יד מכוונת וקובעת ברגע הזה, שרק מסתירה את עצמם מאחורי מה שנראה ככלל קבוע.

כיון שכן, אין מקום לאובדן עשתונות, לבהלה ולייאוש. תמורת זאת, עלינו להיאחז בטובו של המנהיג ולוודא שאנו עומדים בכללים ובדרישות שלו.

ב. כדי להבין את הדברים לעומק, אנו רוצים להעלות שאלה יסודית העומדת במרכז החיים היהודיים: מה פשר החלפת השמות ה' ואלוקים בתחילת פרשתנו ולאורך הפרשיות הללו בכלל?

פרשת וארא מגיעה אחרי הצעקה של משה. רועה ישראל נחרד לגלות ששום דבר לא עובד. לא רק שפרעה מתעלם ממנו, אלא עוד מקשיח את תנאי העבדות. משה לא מסוגל לעמוד במחשבה שהוא זה שחולל את הנזק ומתפרץ בצעקה אדירה: "למה הרעתה לעם הזה? למה זה שלחתי? ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך – הרע לעם הזה".

פרשת וארא מתחילה עם התשובה של הקב"ה:

2. שמות זו: וידבר אלקים אל משה ויאמר אליו אני י-ה-ו-ה: וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב בא-ל ש-די ושמי י-ה-ו-ה לא נודעתי להם: וגם הקמתי את בריתי אתם לתת להם את ארץ כנען את ארץ מגריהם... וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל אשר מצרים מעבדים אתם ואזכר את בריתי: לכן אמר לבני ישראל אני י-ה-ו-ה והוצאתי אתכם מתחת סבלת מצרים... וידעתם כי אני י-ה-ו-ה אלקיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים.

ה' עונה כי הגענו לנקודת המהפך: הצרות נגמרו והגיע עת הגאולה. בנוסף, ה' משרטט את התוכנית למה שעומד לקרות בשנה הקרובה: אני עומד להתגלות במלוא העוצמה של שם "הויה". ובעוד שאל האבות נראיתי רק בשם "א-ל ש-די" – וזה גרם לכך שלא עמדתי בהבטחות שהבטחתי להם, להעניק את השליטה בארץ המובטחת ולהוציא את ישראל ממצרים. עתה עומד אני להתגלות בשמי הפלאי – שם "הויה" – וכך להגשים את ההבטחות: להוציא את ישראל ממצרים ולהביאם אל הארץ המובטחת.

רש"י: 'וארא אל האבות בא-ל ש-די' – הבטחותי הבטחות וכולן אמרתי להם 'אני אל שדי' (בראשית יז, א: 'אני אל ש-די, אתהלך לפני והיה תמים ואתנה בריתי ביני ובינך', ושם לה, יא: 'אני אל ש-די, פרה ורבה, גוי וקהל גוים יהיה ממך ומלכים מחלצוך יצאו'). [ואולם] 'ושמי ה' לא נודעתי להם' – לא ניכרתי להם במידה אמיתית שלי שעליה נקרא שמי ה' [ולכן לא קיימתי דברי. אבל אני] נאמן לאמת דברי, שהרי הבטחותי ולא קיימתי [ולכן אתגלה בשם ה']

וכאן עולה סדרת שאלות: ראשית, מהו הניסוח התמוה של הפסוק הראשון – "וידבר אלקים אל משה ויאמר אליו אני י-ה-ו-ה"? רגע, הוא אלוקים או ה'? כמו לומר 'ויאמר שמואל אל משה, אני זונדל'...?

אור החיים: 'וידבר אלקים אני ה' – צריך לדעת מה דיבר 'אלוקים'?

שנית, מה כוונת כל העניין בכך, שההתגלות של שם אלוקים לא הספיקה כדי לעמוד בהבטחות שלו ואילו ההתגלות של שם ה' תעשה את העבודה?

כמובן, מדובר בשאלה יסודית ביותר בחיים היהודיים, כי שני השמות הללו הם הפנייה העיקרית לה'.
אנו אומרים "ברוך אתה ה' אלוקינו": פונים אליו גם בתור ה' וגם בתור אלוקים, ובכן מה כפל השמות?

השאלה הופכת להיות עוד יותר חשובה, כשאנו רואים עד כמה מקפידה התורה לשזור את הכינויים הללו בסדר מסודר. הנה בשני הפרקים הפותחים את ספרנו, שמות, הקב"ה מתואר אך ורק כ'אלוקים'. עשרות אזכורים ואין חריגות. אולם החל ממעמד הסנה ועד סוף פרשת בא וסיפור יציאת מצרים – שתיים וחצי פרשיות – התואר מתחלף לחלוטין והוא נקרא בשם חדש: 'ה"י'²

שמות א-ב: ותיראן המילדת את הא-להים ולא עשו כאשר דבר אליהן מלך מצרים ותחיין את הילדים ... וייטב אל-הים למילדת וירב העם ויעצמו מאד: ויהי כי יראו המילדת את האל-הים ויעש להם בתים. **מפרשת הסנה:** וירא מלאך י-ה-ו-ה אליו בלבת אש מתוך הסנה ... וירא י-ה-ו-ה כי סר לראות ... ויאמר י-ה-ו-ה ראה ראיתי את עני עמי אשר במצרים [וכך עשרות פעמים עד סוף פרשת בא ויצי"מ].

ההחלפה הזו בולטת גם בתחילת הספר הראשון, בראשית:

בראשית א: בראשית ברא אל-הים את השמים ואת הארץ: והארץ היתה תהו ובהו וחשך על פני תהום ורוח אל-הים מרחפת על פני המים: ויאמר אל-הים יהי אור ויהי אור.

בכל הפרק הראשון של ספר בראשית, הפרק המכונן שמתאר את בריאת העולם, מכונה הקב"ה אך ורק בשם "אלוקים". אולם אחרי השבת הראשונה והתחלת מסירת ההוראות לאדם כיצד להתנהג באמצעות איסור האכילה מהפרי, נולד לקב"ה כינוי חדש:

בראשית ב: וייצר י-ה-ו-ה אל-הים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים ... ויטע י-ה-ו-ה אל-הים גן בעדן מקדם וישם שם את האדם אשר יצר .. ויצו י-ה-ו-ה אל-הים על האדם לאמר מכל עץ הגן אכל תאכל: ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו.

השאלה הופכת להיות יותר מסובכת: אם כאן נראה ששני השמות הם נפרדים ופעם נקרא ה' כך ופעם אחרת, הרי במקומות אחרים נראה שמדובר בשם אחד ממש. ברגע השיא של השנה, באותה דקה מופלאה בה ננעלים השערים ואין עוד מלבד היהודי והקב"ה, עומד יהודי וצועק שבע פעמים: "ה' הוא האלוקים". היינו שמדובר בכלל במהות אחת.

מקור הכינוי הוא באירוע הפלאים של אליהו בהר הכרמל. כשהעם רואה שהאש אינה יורדת על מזבח הכני הבעל, ולהבדיל יורדת ואוכלת את העצים ואת המזבח של אליהו, פורץ העם בצעקה אדירה:

מלכים א יח, לח: ותפל אש ה' ותאכל את העלה ואת העצים ואת האבנים ואת העפר ואת המים אשר בתעלה לחכה: וירא כל העם ויפלו על פניהם ויאמרו י-ה-ו-ה הוא האל-הים, י-ה-ו-ה הוא האל-הים.

ובעוד שאפשר לפרש בפשטות, שהכוונה היא להכריז שה' הוא השליט והריבון (ולא הבעל הוא הריבון), שכן המילה 'אלקים' פירושה בלשון תורה היא דיין וחורץ גורלות, כמו 'עד האלוקים יבוא דבר שניהם' והכוונה היא לשופט מכריע ומחליט. הנה בעומק יותר, הכוונה היא לחבר בין השמות ולומר ששניהם דבר אחד ממש.

אחד הציוויים החשובים שמוטלים על היהודי הוא: **דברים ד, לט:** וידעת היום והשבת אל לבבך כי י-ה-ו-ה הוא האל-הים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד – **זוהר רעיא מהימנא המצווה הרביעית:** לידע שהו' הוא האלוקים ... ולהכליל את שם אלוקים בשם הו', לדעת שהם אחד ואין פירוד.

לדעת הזוהר, מצוות "וידעת... אין עוד", היא לדעת שה' אחד לא רק ביחס לכוחות עבודה זרה, אלף להבדיל בתוך השמות של האלוקים עצמם – אין עוד. אין הבדל וניגוד בין ה' ואלוקים וכולא חד.

² להעיר שבתוך הדיאלוג בסנה, הוא נקרא לפעמים בשם אלוקים. 'ויאמר משה אל האלוקים מי אנכי... ויאמר משה אל האלוקים ... ואמרו לי מה שמו מה אמר אלהם: ויאמר אלוקים אל משה אהיה אשר אהיה'. לכאורה הדבר משקף את הטרוניה של משה על הסבל והשעבוד ולכן פונה בשם אלוקים שהוא מידת הדין והגבורה.

הבה נפתח את אחד היסודות המרכזיים במחשבה החסידית, מתוך מאמר "וידעת תרנ"ז", המוכר בתור "וידעת מוסקבה". המאמר פורש בשפה ברורה בסדרת "אור וחיות" מבית מבצע תורה.

ג. הכותרת הבאה התפרסמה בעיתונות לפני כחודשיים³: "עם סיום שנת השמיטה, מפרסם קיבוץ חפץ חיים - שמשבית לחלוטין את העבודה החקלאית בשנת השמיטה - את נתוני היבול בעשור האחרון. זו הפעם השנייה, שבשנה השישית שלפני השמיטה, הוכפל היבול והמשק הרוויח כפליים".

מדובר על נתון כלכלי חשוב ביותר, שמחייב את הקיבוץ לחלק לחבריו רווח כפול מאשר בשנה שלפניה. אין כאן מקום למשחקים חשבונאיים וכתורות עיתונאיות, אלא לדברים כהווייתם. כעת נעצור לחשוב רגע על המשמעות של הדברים: חקלאי הקיבוץ לא עשו דבר מיוחד בשנה השישית. הם קמו לעבודה באותן שעות ועזבו את השדה באותן שעות. ובכל זאת אדמת הקיבוץ הניבה רווח כפול.

המשמעות היא מטלטלת: **אין סיבה ותוצאה בעולם. אין שום כלל הפועל מעצמו ומחייב תוצאה מתאימה.** אם אותה אדמה יכולה להניב רווח מסוים בשנה החמישית ויכולה להניב רווח כפול בשנה השישית, זה אומר שלא האדמה מניבה אלא ברכת ה' מניבה. זה אומר שכסף הוא לא רק תוצר של עבודה, ובריאות היא לא רק תוצר של ביטוח קופת חולים, ואפילו חולי ל"ע ול"ע הוא לא רק גרמא של חיים לא מאוזנים. כל תופעה בעולמנו נובעת ממקור אחד: הקבה קבע שזה מה שיקרה והעביר את ההחלטה באמצעות כלים טבעיים של עבודה ורופאים.

המסר הזה עובר באמצעות המשפט הפותח את פרשתנו: "וידבר אלקים אל משה ויאמר אליו אני ה'". בספרי חסידות מוסבר כי כל תנועה בעולם, החל מהאדם עצמו, היא תוצר של כוח בסיסי: **חוד או גבורה.** כל תנועה שמבצע האדם, היא ביטוי רצון **להתקרב או להתרחק ולהסתגר.** אני יכול להושיט את היד כדי להעניק לך משהו או להחזיר את היד לעצמי ולשומרה קרוב אלי. כך ברמה הנפשית: אני יכול לפעול ברעש מתוך התפשטות וזרימה ולהיות נוכח במרכז, ואני יכול להיפך: להסתתר ולהתעלם ולפעול רק בשקט ומאחורי הקלעים.

אלו שני השמות, "הויה" ו"אלוקים": שם הוא תיאור לתכונה נפשית. כמו ש"המלך" מבטא מלכות ו"הגיבור" הוא כינוי לגבורה, כך השמות הרוחניים: השם "הויה" מלשון "מהוה", מבטא את תנועת ההתקרבות של הקב"ה לעולם. היותו מהוה עולמות, מרגיש אותם ופועל בהם בחסד וברחמים. השם "הויה" מבטא גם את תנועת ההתפשטות של הקב"ה, בה הוא היחיד שקיים ועושה כרצונו, פועל ניסים ונפלאות ומטלטל את ההתנהלות בהתאם לתוכניותיו.

שם "אלקים", לעומתו, מבטא את התנועה ההפוכה של ההתכנסות וההסתגרות. מכאן בא "הדין והגבורה", ובעיקר לענייננו: שם "אלקים" הוא שורש ההעלם וההסתר האלוקי. כשהקב"ה מפעיל את מידת "א-ל ש-די", הוא אינו נוכח ואינו מורגש בתוכנו ובעולמנו.

2. שמות רבה ג,ו: 'ואמרו לי מה שמו מה אומר עליהם' - אמר הקב"ה למשה: שמי אתה מבקש לידע? לפי מעשי אני נקרא: פעמים שאני נקרא ב'אל שדי', ב'צבאות', ב'אלוקים', ב'ה', כשאני דן את הבריות אני נקרא 'אלוקים', וכשאני עושה מלחמה ברשעים אני נקרא 'צבאות' ... וכשאני מרחם על עולמי אני נקרא 'ה' שאין ה' אלא מדת רחמים.

ביטוי תלמודי נפלא למהותו של השם "א-ל ש-די", שהוזכר בתחילת פרשתנו:

³ <https://www.srugim.co.il/717431-%D7%91%D7%97%D7%A4%D7%A5-%D7%97%D7%99%D7%99%D7%9D-%D7%97%D7%95%D7%A9%D7%A4%D7%99%D7%9D-%D7%A0%D7%AA%D7%95%D7%A0%D7%99%D7%9D-%D7%94%D7%A8%D7%95%D7%95%D7%97%D7%A0%D7%95-%D7%9B%D7%A4%D7%95%D7%9C-%D7%91>

חגיגה יב,א: בשעה שברא הקב"ה את העולם, היה מרחיב והולך כשתי פקעיות של שתי [שמתפשטות עד בלי די], עד שגער בו הקב"ה והעמידו ... והיינו דאמר ריש לקיש: מאי דכתיב 'אני א-ל ש-די'? אני הוא שאמרתי לעולם די.

כשברא הקב"ה את העולם, הוא נזקק בעיקר לשמות "אלקים" ו"אל-ש-די". אילו היה העולם נברא בשם "הויה", הרי הן כמותית היה העולם אינסופי ובלתי נגמר. והן מבחינה פנימית רוחנית, אורו של הקב"ה היה נגלה ומואר בלי יכולת בחירה חופשית לנבראים. לכן כל פרשת בריאת העולם כמוזכר לעיל, אינה מזכירה אפילו פעם אחת את שם הויה. תמורת זאת נאמר שוב ושוב שם "אלקים". הקב"ה החביא את עצמו מאחורי מנגנון של טבע. וכידוע ש"אלקים" בגימטרייה "הטבע". הוא יצר מנגנון שנראה כמו פועל מעצמו על פי כללים ברורים מראש ואינם מצריכים התערבות אלוקית.

מסיבה דומה, הפרקים הפותחים את ספרנו מזכירים באדיקות אך ורק את שם "אלוקים", כי החומש מתחיל עם פרקי השעבוד והזוועה, בהם הסתיר ה' פניו ואפשר לפרעה לעשות ככל העולה על רוחו.

מנגד, אחרי פרשת הבריאה בספר בראשית, עובר הקב"ה **לדבר עם האדם** ולהציג לו את משמעות החיים באמצעות איסור האכילה מפרי עץ הדעת. ולכן נגלה אליו בשם חדש: "וידבר ה' אלוקים", שכן בתוך הטבע מתגלה שם ההתהוות וההארה. בדומה לכך, בספרנו, חומש שמות, החל מפרק ג המדבר על ההתגלות בסנה והפעלת המהלך הגדול לשחרור ישראל ממצרים באותות ומופתים, שם האלוקים נעלם לחלוטין מהמשחק והקבה מתגלה במלוא הופעתו בשם ההתהוות.

עד כאן דיברנו על שני השמות **כשני אירועים נפרדים**, ואולם כאן מגיעה ההפתעה המטלטלת ומשנת החיים של תחילת פרשתנו, וארא: "ויאמר **אלקים** אל משה אני ה'". כאן מגלה הקב"ה למשה את הסוד שלא התגלה אל האבות: שם האלוקים עצמו מכריז כי הוא בעצם "שם ה'". השם שמבטא את ההעלם וההסתר, מציף את המפעיל שעומד מאחוריו ומגלה כי הוא לא יותר ממסך עשן.

אף שלעינינו, נראה העולם כמו פועל על פי כללים מוסדרים, האמת היא שהכללים הם לא יותר מחוטים שמובילים אל המפעיל. אף שלעינינו, הטבע אינו מפגין דבר חוץ ממנו עצמו, המפעיל רואה את הדברים כפי שהם בהווייתם. הטבע דומה לבובות בתיאטרון בובות, שהילד הצופה בהם רואה רק אותן ואילו המפעיל יודע את האמת שהוא מניע את התנועות באמצעות החוטים שבידיו.

בהערה⁴ הובא משל יפה הנכנס אל הלב.

המסר החזק הזה היה הקדמה למופע המופלא של מכות מצרים. שכן כל מכה שידרה אותו: מים שהופכים לדם – אבל רק אצל הגוי ולא אצל היהודי. חושך שלושה ימים ומוות בלתי טבעי אצל כל מי שהוא בכור. כל מכות מצרים העבירו את ההבנה הקיצונית שהטבע הוא נס שהתרגלנו אליו ולכן בכל רגע הוא יכול להשתנות לחלוטין.

⁴ ילד עשיר ומפונק גרם לאביו עגמת נפש. הוא היה ישן עד הצהריים ומבלה עד לפנות בוקר. אביו הוכיח אותו תכופות, עד שנמאס לילד. הוא החליט לעזוב את הבית ולהוכיח לאבא שהוא מסוגל להתעשר בלעדיו. במשך שבועיים ישן על ספסל ברחוב, עד שאחד מתושבי העיר ריחם עליו והציע לו עבודה בגינה שלו ובתמורה יוכל לישון ולאכול אצלו. אחרי שמצא מקום לאכול ולישון, הלך לחפש עבודה מסודרת ומצא עבודה כעוזר קונדיטור במאפייה קטנה. בהדרגה למד את המקצוע ולאחר שנה החליט לממש את החלום ולפתוח מאפייה משלו. אולם המיקום היה גרוע והוא סבל מהפסדים. הוא עמד להישבר, עד שיום אחד נכנס איש עסקים והתלהב מהמאפים. הוא הציע לחתום שותפות אתו ולשכור עבורו חנות בקניון. עד מהרה הגיעה ההצלחה ובתוך חצי שנה נפתחו חמישה סניפים בבעלות משותפת שלהם. כעת הרגיש בטוח לשתף את אביו בקורות חייו. הוא נטל נייר וכתב: "אבא, בוויכוח בינינו אני ניצחתי. שלוש שנים אחרי שעזבתי את הבית, הפכתי להיות איש מצליח בלי עזרה ממך". חלפו כמה ימים והוא קיבל מעטפה חוזרת מאביו. "בני היקר, אני גאה ושמוח בהצלחתך, אבל אני חש כי תהיה זאת טעות להמשיך להסתיר ממך את האמת. ובכן, האם שאלת את עצמך מי היה הנדיב שהכניס לביתו הומלס שישי על ספסל? מה פתאום קונדיטור וותיק קיבל אותך כעוזר למרות חוסר הניסיון? ואיך איש עסקים זר נתן בכך אמון והקים אתך שותפות?! התשובה תפתיע אותך: אני שלחתי את הראשון לאסוף אותך לביתו ושילמתי את השכירות על המיטה שקיבלת. אני שילמתי את שכר עבודתך בקונדיטוריה, וגם הכסף שהושקע בשותפות שלכם יצא מחשבון הבנק שלי. ועכשיו אני באמת גאה בהצלחה ובחריצות שלך. באהבה, אבא".

האמת היא שהדברים מסתברים בהבנה הגיונית: במחשבה מעמיקה יותר, מה פתאום שהטבע יפעל מעצמו? מה מפעיל אותו? הרי הוא יצירה מחודשת ופעם לא היה ומה יהפוך אותו ליציב וקבוע?

למה הדבר דומה? משל נהדר: כשחלף חודש מיציאת מצרים ונגמר המן, קם משה וסיפר סיפור בלתי נתפס: החל ממחר יפול מן השמים ויזין את העם. אפשר לתאר שכולם הביטו בו בחוסר אמון: לחם מהשמים?! בלי חרישה ובלו קצירה?! איך זה בדיוק יקרה? ואולם התרחש הנס ובמשך ארבעים שנה רצופות ירד מדי בוקר לחם מהשמים. הם אפילו היו מברכים עליו "המוציא לחם מן השמים".

בינתיים חלף הזמן ובני הדור ההוא מתו ונולד דור חדש שהכיר רק את צורת ההזנה הזו ולא ידע משהו אחר. ואז תמו ארבעים השנים במדבר ויהושע בן נון הכין את העם לכך שהכל הולך להשתנות. הלחם לא יפול מהשמים ותמורת זאת, יהיה עליהם לזרוע גרעין קטנטן בגודל שני סנטימטר לאדמה, הוא ירקב שם ויצמיח שדה שלמה של חיטה.

אפשר לתאר שכולם הביטו בו בהלם: איך גרעין זעיר ונרקב יצמיח שדה שלמה? מילא לחם שיוור מהשמים – הגיוני לגמרי... אבל גרעין שיצמיח חיטה?! והאמת היא שהשאלה הזו אמורה להמשיך ולהישאל: איך זה באמת קורה? אין זאת אלא שהטבע הוא נס שהתרגלנו אליו, בעוד שהנס הוא פלא שלא התרגלנו אליו. אבל זה כמו זה, אינו יכול להתרחש מעצמו וזקוק ליד מכוונת ומחליטה.

הנה יסוד הדברים באותיות חסידיות קבליות:

מאמר וידעת היום תרנ"ז: מובא בזהר ש'הוי' ואלוקים כולה חד', והיינו שכל ההעלם הוא רק לגבי הנבראים שאינם רואים הגילוי דאור אין סוף ברוך הוא, אבל לגבי האור אין שום העלם... והוא מה ששם הוי' נמשך ומאיר בכל עולם להוותו ולהחיותו. וזהו החיות מה שכל נברא ונברא מרגיש שהוא חי, שהחיות שבו הוא שם הוי' שנמשך בצורה מצומצמת על ידי שם אלוקים.

ד. באותה דרך, הסברנו בעבר את המאבק הנמשך סביב היאור ובשמו המוכר: **נהר הנילוס**. זה נראה כאילו משה מנהל שני מאבקים מול פרעה: המאבק הגדול להוציא את ישראל ממצרים, והמאבק הקטן **לשחרר את המצרים עצמם מהתלות ביאור**.

מצד אחד, פרעה גוזר להטביע את הילדים בתוך הנילוס ומצד שני, יוכבד, אימו של משה, מטמינה להציל אותו דווקא שם, בתוך גיא ההריגה. מצד אחד, הפגישות בין משה ופרעה מתרחשות על יד הנילוס ומצד שני, המכות הראשונות מונחתות על הנהר הזה כשהוא הופך לדם וצפרדע. ומה שהכי מדהים: משה עצמו נקרא על שם אותו נהר - היותו "משוי" מתוך מי הנילוס.

מה מסמל הנהר האדיר, שלדעת מומחים הוא הארוך בעולם (בתחרות לאמזונס), חוצה תשע מדינות, מרואנדה שבמרכז אפריקה ועד מצרים שעל חופי הים התיכון ונמתח על פני 7000 קילומטר?

היאור היה מקור הביטחון העצמי של פרעה. הוא היה מקור המשאבים של המעצמה המובילה בעולם. היאור הוא מה שהנפט עבור השליטים הערביים והנשק הגרעיני למנהיג צפון קוריאה. היאור נתן לפרעה את ההרגשה שהוא **בלתי מנוצח** ולכן היה מתחיל את הבוקר עם מסאז' עצמי ביאור.

אבל יותר מזה: היאור היה גם יסוד **האמונה וגישת החיים** של פרעה: היאור היה מקור כוח **טבעי שפעל לכאורה בצורה עצמאית לחלוטין**. בתקופות קבועות בשנה היה עולה הנילוס על גדותיו ומשקה את האדמות של המדינה הענקית ומעשיר את החקלאות שלה. לא נדרשה תפילה כדי שהיאור יעבוד, הוא פשוט עבד. ולכן פרעה התרגל לחיות בתחושה שהוא לא זקוק לאף אחד וכשבא משה ואיים האלוקים יכה אותך, פרעה צחק: מהו יכול לעשות לי? **הטבע עובד בשבילי!**

משה, לעומת זאת, בא מארץ ישראל וכאן שום דבר לא מובטח מאליו. בכל שנה מחדש מוכרחים להרים את העיניים לגשם ולהתחנן לחקלאות טובה וכלכלה חזקה. וכאן נוצר הקונפליקט בינו ובין משה: משה תבע לשחרר את ישראל כי **כך אמר האלוקים!** אבל פרעה לא הבין על מה מדבר: "לא ידעתי את ה'! מי ה' שאשמע בקולו". מה אכפת לי מהאלוקים הזה? מה הקשר בינינו? הטבע אתי.

מאותה סיבה, גוזר פרעה להטביע את ישראל במים, וזאת כדי להרוג אותם פעמיים ח"ו. הן במובן הפיזי והן במובן הרוחני. הוא לא רק רוצה להרוג את הילדים, אלא להרוג את החשיבה היהודית, את אלו שמאמינים שהטבע הוא משרת של כוח עליון. בכך מבאר הרבי את לשון הגזירה "וכל הבת תחיון". ולכאורה למה צריך לצוות להחיות את הבנות? הרי אם לא יהרגו אותן - הן יחיו מאליהן? אלא הרעיון היה אכזרי: את הבנים להרוג פיזית ואילו את הבנות להרוג רוחנית. להחיות אותן בתוך מי היאור ולשעבד אותן לתפיסה הטבעית - שהכול תלוי במידת הכישרון והידע שלך בחיים. כמה שתחזיק יותר תארים אקדמיים ותעבוד יותר שעות בחול ובשבת - ככה מובטחת יותר ההצלחה שלך.

כאן עומדת אישה אחת ומנפצת את התפיסה הפרעונית: יוכבד טומנת את משה דווקא שם, בתוך מי היאור. בכך היא מעבירה לפרעה את שיעור השיעורים: אני אלמד אותך שהטבע הוא לא מציאות יוצרת, אלא מציאות נוצרת. הטבע הוא בסך הכול כלי עבודה ביד היוצר ולכן היאור הזה עצמו יהפוך להיות מקור ההצלה של משה. כשאלוקים רוצה - האויב עצמו יאמר הן.

ואז מגיעה בת פרעה ורואה פלא שלא מהעולם הזה. מסביב זרועות גופות תינוקות יהודיים ורק תיבה אחת שטה ברוגע ובתוכה תינוק עברי חי. תינוק אחד נגד המעצמה המצרית והאישה החכמה מבינה הכול: היא יודעת שהילד הזה ינצח את המעצמה. הילד הזה ילמד את העולם כולו את קטנותו של הטבע. ולכן היא הולכת וקוראת לו בשם פועל! ולא בשם סביל. היא אינה קוראת לו "משוי" או "נמשה" אלא "משה"! האיש שימשה אחרים מהיאור, האיש שילמד את העולם כולו כי "לא בחיל ולא בכוח כי אם ברוחי אמר ה' צבאות".

4. ליקוטי שיחות טז/14: היאור היה המקור לפרנסת המצרים, שכן בארץ מצרים לא יורדים גשמים וצמיחת התבואה והפירות קשורה עם עליית היאור שמשקה את השדות. ומכאן נוצר מקום לחשוב שהפרנסה וקיומה של מצרים אינו בא מהקב"ה ח"ו. שכן בעוד שבארץ ישראל הכול 'תולים עיניהם כלפי מעלה' וחיים בהרגשה שההצלחה תלויה בקב"ה, הנה כשהנילוס עולה ומשקה באופן טבעי וקבוע, לא ניכרת התלות בקב"ה ולכן הפך היאור לעבודה זרה של מצרים. וזאת הייתה התכלית בגזירת פרעה 'היאורה תשליכוהו', לזרוק ולהטביע את עם ישראל בתוך החשיבה המצרית.

מסקת הדברים הלכה למעשה:

היום יום ד מנחם אב: ביגיעה הגדולה ביותר אי אפשר להשיג סנט אחד יותר ממה שהקציב ה' יתברך. צריך לעשות כמה שנחוץ, אבל חייבים לזכור, שכל העבודה הוא לא יותר מטפל, העיקר הוא הברכה של השם-יתברך, ואת הברכה מרוויחים כשמתנהגים ביראת שמים: תפילה בציבור, שמירת שבת בהידור, כשרות בהשגחה טובה וחינוך הבנים אצל מלמדים יראי שמים.

כתיבת הדרשות והשיעורים והפצתם באופן חופשי
מתאפשרת בתמיכתם של **שלוחי הרבי ברחבי תבל**
ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי
ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי
להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולעילוי נשמת מרת
שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב